

ՀԱՆՐԱՊԵՏ ՈՒԹՕՐԵԱՅ

ԽԱՅԻՍ 1866

ՇՐՋԱՆ Բ. Գ. ՏԱՐԻ

ԹԻԻ 115

Կը հրատարակուի ամէն ամսոյ 4. 8. 16. եւ 23ին
 Բաժանորդութեան գինը տարեկան 20 Ժրանք
 Ստորագրութիւնները տարւոյն սկիզբէն կը սկսին
 Չառ Թերթ եւ տարեկանէն պակաս չի ծախուիր

Դուրս երթալիքներուն ճամբու ծախքը աննողին իրայ
 Ստորագրութեան տեղն է ԵՐԵՒԱՆԻ տպարանը
 Ճանուցումի համար զատ սակարկութիւն կըլլայ

ՊՐՈՄԵԹԷՈՍ

ԿԱՍ

ՆԱԽՆԱԿԱՆ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ

Հարաւորութիւն. Տե՛ս երե՛ս. 121

Արատոսի խօսքերը կարելիէ շատկէկ կծու երեւիս, եւ Լսողոսի բանաստեղծութեան մէջ Վիտի խօսքերուն կծուութեանը կը նմանին. բայց Լսիկոսոսի նկարագիրն աւելի ճիշդ է, եւ ասկէց զատ արարուածոյն սկիզբէն թէ աչքին արցունքը եւ թէ խօսքերը՝ խօրհրդաւոր մէկ ելք մը կը պատրաստեն եւ կը գուշակեն, վասն զի ըստ իս՝ անիկայ անձնաւորեալ ողորմութիւնն է, որ ապագային մէջ թափանձելով եւ դարձիւր եւ ցաւերը կշռելով տրեւութեամբ կըսէ. « անոր վերջ տալու անձը տակաին ծնած չէ* »:

Գեւեց պէտք ալ է իմ միտքս լըման հասկըցընել ըսելով որ այս գործադիր կարողութիւնները, Կրատոս եւ Լսիկոսոս Ծանօտացողքին ըսած հըրիշտակին նման՝ Լսողուածային մտաց արտայայտութիւն են. բայց աւելիայ յայտնի բան է. մեզի բաւական ըլլայ գիտնալը՝ որ Լսողոսոս չըսեր թէ Լրամագդ Պրոմէթէոսը կապելու համար Լերմէսի կամ Վոլքըանոսի սպասաւորութեանը զիմեց. այլ թէ ինք կապեց սիւնի մը:

Պրոմէթէոս վայրի ապառաժի մը վրայ կը կապուի. դահիճները անոր մէկ անդամէն մէկը կերթան, հօգոր կապերու մէջ անոր միտք կը սըխմեն, կուրծքը կը պատուտեն, բայց ինք Տիւանանքը բընաւ ձայն չի հաներ. ոչ բառ մը եւ ոչ հառաչանք մը կըլլէ բերնէն: Եւ յս լուութեանս մէջ ահա ըստ մը կայ. մարդկային հոգի մ'է, Լսողուած մ'է:

Ղինակներ այս ժամանակին 50,000 տարի սահման կը կտրեն. Խքիւղէս Տիւրք բառը գործ կածէ, որ կը նշանակէ տասն հազար տարի, բայց գործածուած է շատ տարի նշանակելու մտքով, առանց ճշդիւ տասն հազար տարին համեմելու: (Տե՛ս. հեղ.):

* Լսողոսոս Պրոմէթէոսի տանջանքը տխուրացնուի, այսինքն անմահ կենդանի (Երեւն): Ուրիշ հե-

տանջուողը* :

Երբ Լստուածային արդարութեան պաշտօնա-
ներն զՊրոմէթէոս ցաւերուն մէջը ձգեցին, ըսել
կուզեմ այս արտասուաց հովաթիս մէջ, որ տակաւին
անբնակ էր, առիկա իր խօսքերը փչող անցնող հո-
վերուն եւ վազող գետերուն եւ գոռացող ալեաց
եւ երկրի եւ երկնից ընդարձակութեան մէջ քաղող
արեւուն եւ նոյն ընդարձակութեան ուղղելով որուն
մէջ անյայտ ձայնածի պէս էր, «նայեցէ՛ք կրտս,
,, Լստուածները գլխուս ինչե՛ր բերին. թէ եւ
,, Լստուած մ'ալ ես եմ. զիս ճմլող կապերը նա-
,, յեցէք . . . տաւն հազար տարի պիտի կրեմա-
,, սոնք : Խարդկան տալու համար երկնքէն առած
,, Լստուածային ճառագայթիս հատուցումն է
,, այս. ** ,,

Պիտեմ որ այս նկարագիրները եւ տակաւին ու-
րիշներ ալ՝ ոմանց մտքին զարմանք կը բերեն Տէրն
մեր Վրիստոսը յիշեցնելով՝ որ մարդիկ փրկելու
համար չարչարեցաւ : Բայց անոնք չեն տեսներ՝ որ
այս առերեւոյթ հպատակութեան մէջ խորին ամ-
բարտաւանութիւն եւ զսպուած կատարութիւն մը
կայ՝ որ փրկեմնորութիւն կը գոչէ : Չեն տեսներ
որ այս երկու երեք տողերուս գեղեցիկ պարզու-
թիւնը՝ անձին դիրքէն անընդմիջաբար առաջ եկած
են, որոց մէջ հանձարոյ թելադրութիւն անգամ չի
տեսնուիր. այն լուծեան մէջ՝ որուն վրայ իրա-
ւամբ կը զարմանան, ծածկուած սաստիկ բարկու-

* Մարդկային հոգին Լստուած անուանելէն ան-
շուշտ ՚ի պատկեր եւ ՚ի նմանութիւն Լստուծոյ
ստեղծուած ըլլալուն համար է : (Ծան. Խորհ.) :

** Պրոմէթէոս ՚ի ամբարտաւանութեանը չի
ձգեր : Իր յանցաւոր ըլլալը չի խոստովանիր :
Հոս երեւցածը հեթանոսական սկզբունք է : Հին
Ժամանակի ընկերութեան արտայայտութիւնն
է, որ վեհութիւնը եւ փառքը եւ երջանկութիւնը
միայն դիտութեան մէջ կը տեսնէր : Պ. Սիբոյի
յօդուածն այս կէտին վրայ քննի մը տող նշա-
նաւոր խօսքեր ունի : Այս Յունական փիլիսոփա-
լուծեան վրայ, որ իրեն իբրեւ իմն եւ անփխտե-
ղի հիմարութիւն կը սեպէ ըսելը թէ մարդս ՚ի
սկզբան անասնոց հաւասար էր : Նշանակե-
լու արժանաւոր բան մ'ալ կայ հոս : Այս վար-
դապետութիւնն որ առաջին մարդս կը նուա-
տացնէ, եւ ետքը Լստուածանման կարողութիւն
մը կը տայ, որոց երկուքն ալ անձոնքի դրու-
թիւն են : Պրոմէթէոս կը տապալէ . վասն զի աշ-
խարհիս սկիզբը կը գտնուի ինքը՝ գիտութիւն-
ներով եւ արուեստներով ձօնացեալ : Այսամայ
նման Բայց ասոր վրայ խօսիլը խօսքերնիս կեր-
կնցընէ : (Ծան. Էջ.) :

Թիւնը չեն հասկընար : Յիրաւի, ես կրեմ թէ
այսպիսի բնական բաներ բացատրելու համար ստացան-
երթալ բնութեւ պէտք չէր :

Բաւե, այս երկրածինն ու սուրբ Արսին որդին
իրարմէ որքան հեռու են : Առաջինին հոգին գոռոզ
է եւ սրտմտութեամբ վառուած . երկրորդը հեշ է
եւ խոնարհ . մէկը մեղաց տէր է, միւսն անմեղ :
Եւ իր ապստամբութիւնը բռնի կը քամէ, առի-
կայ զինքը պատարագող ցաւերը յօժար կամօք վը-
րան կանուռ : Պրոմէթէոս կը ցանկար որ գետինը
ձեղքուի եւ զինքը մէջն առնու, որ իր թշնամի-
ներուն խաղալիքն ըլլալէն դադրի : Վրիստոս Թող
կուտայ որ զինքը բռնեն, անաբգեն, լեռան մը վը-
րայ ՚ի խաչ հանեն . որպէս զի ամեն ցաւերը կրած
տեսնուի ամենուն : Սէկին կուրծքը վըժեմընդ-
րութիւնը կը կրծէ, միւսն սո շայր կըսէ. քու
կամբդ ըլլայ : Թեւերը կը բանայ իր դահիճները
զրկելու, եւ անոնց համար կաղօթէ : Յաբէթի զա-
ւակը, հողածինը, երկինք կելլէ եւ Լրամաղը
կը խաբէ : Լստուածորդին իր յախտնական աթո-
ռը կը ձգէ երկրիս եւ սեղանոյ մը համար : Լ. յս-
քան տարբերութիւն ունեցող անձինք՝ չեմ հասկը-
նար թէ ի՞նչպէս իրարու հետ շփութեւր են :
չգիտեմ թէ Պրոմէթէոսի եւ Տեառն մերոյ Վրիս-
տոսի մէջ տեսնուածէն աւելի իրարու հակառակ
բան կընայ ըլլալ : Վրիստոսի մարդկութեան մէջ
անգամ Լստուածութեան փայլում մը կը տեսնուի,
իսկ Նսքիւղէսի դիւցազնին աւելի Լստուածանման
բանին մէջ մարդու ոգի կայ : Ուստի յունական վը-
սեմ ողբերգութեան մէջ խօսքը մարդոյս վրայ կամ
մարդկային բնութեան անձնաւորեալ պատկերն եղող
Տիտանեանի վրայ է : Խարդկային ազգը՝ գոռոզ եւ
թշուառ Պրոմէթէոսի նման հազարաւոր տարիներ
երկրի վրայ կապեալ մնաց : Հին առնեւան մարդն
անոր նման լի ամբարտաւանութեամբ, ցաւերու ան-
ղընիոց մէջ ընկըղմած եւ հոն իր զօրութիւնը եւ
վայրենի ցանկութիւնները պահող հոգիէն աւելի
վսեմ բան մը չէր տեսներ : մարդս անոր պէս
այն Ժայռին վրայ ուր որ ինկաւ երկինքէն, ուրիշ
միսթարութիւն մը չունէր իրեն, բայց եթէ մէկ
հեռաւոր յոյս մը, մէկ հըշք մը՝ որ տակաւին աշ-
խարհք եկած չէր : Ըռաւելապէս առաջին մարդը
թեմմիսի տղուն (Պրոմէթէոսի) պէս աշխարհիս վը-
րայ առանց աղպականի եւ կըցորդի՝ անասելի ցա-
ւեր կրելով արդար Լստուծոյ իրեն խոստացած հը-
զօր բարեկամին զալստեանը կըսպասէր, ինչպէս որ
Պրոմէթէոս ալ իր մօրը՝ արդարութեան չաստուա-
ծու հոյն խոստացածին ճամբան կը նայէր :

Այսպիսի շուրջն ըրած ճանապարհորդութիւնիս

շարունակեմք, եւ ուշադրութեամբ ակնջ դնեմք մեր վեհ առաջնորդին. տակաւին ամեն խորհուրդները մեզի յայտնած չէ:

Հարանային

ԵՐԵՎԱՆԻ ՄԱՐԿԱՆԵՐԻ

Հարանային Տէր Երեւ 123

Հիմայ կուգամ ճշդիւ մարդոց երկարակեցութեանը:

Եւ ինչպէս որ անանոց ուրիշ ամեն տեսակներուն ալ կենաց տեւողութիւնը իրենց մեծնալու ժամանակին տեւողութեանը հետ համեմատութիւն ունի: Ս' արդս մինչեւ 14 տարին կը մեծնայ. եւ անոր վեց կամ եօթն անգամի չափ ժամանակ կապրի. այսինքն՝ 90 կամ 100 տարի: Չիուն մեծնալը չորս տարւոյ մէջ կը լըմնայ. եւ 6 կամ 7 անգամ այնքան կրնայ ապրիլ. այսինքն՝ 25 կամ 30 տարի:

Ս' արդս մինչեւ 14 տարին կը մեծնայ. եւ անոր վեց կամ եօթն անգամի չափ ժամանակ կապրի. այսինքն՝ 90 կամ 100 տարի: Չիուն մեծնալը չորս տարւոյ մէջ կը լըմնայ. եւ 6 կամ 7 անգամ այնքան կրնայ ապրիլ. այսինքն՝ 25 կամ 30 տարի:

Հաւելի եւ Պիւֆօն պատմաբանական կերպով, այսինքն է՝ եղածները համարեքի առնելով եւ իրարու հետ բաղդատելով կուգեն իմանալ թէ մարդկային կենաց բնական եւ սովորական եւ կանոնաւոր վախճանը որն է. եւ 90 ու 100 տարինէն զոնք միջոցը կը գնեն. ետքը, բայց միշտ պատմական կերպը բռնելով կը քնեն թէ մարդկային կենաց տեւողութեան վերջին ծայրը մինչեւ ո՞ր կը հասնի. եւ Հաւելի ասիկայ երկու հարիւրէն շատ պակաս տարիքի չտար:

Պատմական քննութիւնն այս է. ինտիմական քննութիւն ընելու առաջինն եղաւ Պիւֆօն:

Կրսէ. « կենաց ամբողջ տեւողութիւնը կրնայ, աճման ժամանակին վրայ չափուիլ*: Ս' արդոյն հասակը կերկնայ մինչեւ 16 կամ 18 երրորդ տարին. բայց իր մարմնոյն ամեն անգամներուն զարգանալը եւ լեցունալը 30 տարեկան եղած տեւելը կը լըմնայ. շունները տարիէն քիչ ժամանակի մէջ իրենց հասակին կամ երկայնութեան վերջը կը հասնին. իսկ անդամներուն զարգանալն ու լեցունալը երկրորդ տարւոյն մէջ կը լըլայ: Ս' արդս որ մինչեւ 30 երրորդ տարին կաճի, իննսուն կամ հարիւր տարի կապրի. շունը 2 կամ 3 տարուան մէջ կաճի, եւ 10 կամ 12 տարի կապրի:

* Արիստոտէլ՝ որ առէկէ պատուով ունէր, արդէն ըսած էր. « Եղջերուններուն երկար ապրելութիւնն մասին պատմութեան անհիմն է. « ձագ եղջերունին մօրն արդանովը մնացած եւ « ետքը աճած ժամանակին տեւողութիւնը՝ շատ « երկար ապրիլ չեն ցուցնէր: (Պատմ. Ինքնաւ. « Եւր. Գ. Զ. 4. 29): Եւսէ՝ Կեդ:

« անանոց շատերուն համար ալ նոյն է, »:

Պիւֆօն մէկ ուրիշ տեղ մը կրսէ. « ձիերուն, « ինչպէս որ անանոց ուրիշ ամեն տեսակներուն ալ կենաց տեւողութիւնը իրենց մեծնալու ժամանակին տեւողութեանը հետ համեմատութիւն ունի: Ս' արդս մինչեւ 14 տարին կը մեծնայ. եւ անոր վեց կամ եօթն անգամի չափ ժամանակ կապրի. այսինքն՝ 90 կամ 100 տարի: Չիուն մեծնալը չորս տարւոյ մէջ կը լըմնայ. եւ 6 կամ 7 անգամ այնքան կրնայ ապրիլ. այսինքն՝ 25 կամ 30 տարի:

Ուրիշ տեղ մ'ալ նոյն Պիւֆօն կրսէ. « Եղջերունին մեծնալը 5 կամ 6 տարւան մէջ կը լըմնայ. եւ կենացը տեւողութիւնն ալ 6 կամ 7 անգամ այնքան է. այսինքն 35 կամ 40 տարի:

Շ' արդս եւ բնախօսական խնդիրը դրուած է. կը մնայ գիտնալ թէ աճման տեւողութեան քանի՞ անգամ կը պարունակուի կենաց տեւողութեան մէջ. մէկ բան մը միայն կը պակսէ Պիւֆօնի. աճման վերջին սահմանը ցուցնող ստոյգ նշան մը պէտք է:

Հս մէկ նշան մը կը գտնեմ. ոսկորներուն իրենց ոսկրաբունին (էքիֆէլ) վրայ միանալը:

Վ' անի որ ոսկորները ոսկրաբունին վրայ միացած չեն՝ կենդանին կաճի եւ կը մեծնայ. ոսկրաբունին միացած առեւէն աճումն ալ կը դադարի:

Եւ ինչպէս զի նոյն մէջ ըսինք՝ որ մարդոյն ոսկորներուն ոսկրաբունին վրայ միանալը 20 տարւան եղած առեւնը կը լըլայ:

Ուղտինը ութերորդ տարին կը լըլայ. ձիունը հինգերորդ տարին. եղջերուն եւ առեւնը չորրորդին. շունինը երկրորդ տարին. կատուինը 18 ամսուան լըլայ նէ, նապաստակինը 12 ամսուան. հնդիկ խոզինը 7 ամսուան եւայլն:

Երգ՝ մարդս 90 կամ 100 տարի կապրի. ուղտը 40 տարի, ձին 25 տարի. եղջերուն 15 էն 20 տարի, առեւնը 20 տարւոյ չափ. շունը 10 կամ 12 տարի. կատուն 9 կամ 10 տարի. նապաստակը 8 տարի. հնդիկ խոզը 6 կամ 7 տարի. եւայլն:

Ուրեմն Պիւֆօնին ցուցուցած համեմատութիւնը ձիւղ համեմատութեանը խիստ մօտ կուգայ. Պիւֆօն կրսէ որ անասուն մը իր աճածին 6 կամ 7 անգամին չափ կապրի. ուստի կարծեցեալ համեմատութիւնը կը լըլայ 6 կամ 7. իրական համեմատութիւնը կը լըլայ 5, կամ անոր խիստ մօտ:

Ս' արդս 20 տարին կը մեծնայ. եւ 5 անգամ 20 կամ 100 տարի կապրի. ուղտը 8 տարին կը

Կ Ե Թ Ո Ւ Դ Ի Կ Ո Ս Ի

ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՍՈՑԻԱԼԻՏԻԿԱԿԱՆ

Սոցիալազգային իրազեկման մեկնանքից հետո մեզին լուր կուտար թե ինչպե՞ս կառավարութեան կողմանէ (Թիֆլիզու Հայոց ազգաբարձութիւն արուեր է որ քաղաքացւոց պատգամաւորներն ընտրեն . եւ նոքա պատասխատի են թէ Տաճկաստանի Հայոց պիտի սպասեն . եւ անոնք ընտրութեան քործոյն ձեռնամուխ չուլած իրենք բան պիտի չընեն : Բարեկալ կարգացած ասաննիս կասկած չիկի որ այս լուրը սուտ չէ ալ նէ քանի մը եւ ասանդուն երեսասարգաց առաջարկութիւնը կրնայ ըլլալ , որպիսիներ ամեն տեղ կը գտնուին . բայց ամեն տեղ խօսքերնին չանցնիր . եւ տեղէն տեղեկութիւն առնելու համար լուրսինք :

Ըստի 15 թուականով (Թիֆլիզէն) կրուած գիր մը այս առարկայիս վրայ հետեւեալ տեղեկութիւնը կուտայ . « Թիֆլիզու ամենայն եկեղեցեաց ընտրած տէրութեան (երեսփոխանները) պէտք է մայիս 10ին մէկտեղ հաւաքուին որ մէկ մեծ պատգամաւոր ընտրեն . որ չորս մարդոց համար կը խօսին եղեր . առաջին՝ Երզրունովն . երկրորդ՝ Սիւխայէլ Վէհպուլովն . երրորդ՝ Իվան Լազարիչ Վալեմազովն . չորրորդ՝ Տէր Եմանովն . տեսնենք թէ ո՞րը կը լինի . » Երեսին Թիֆլիզ ընտրութեան քործն սկսելու վրայ է . մինչ Կոստանդնուպոլսոյ ազգայնականութիւնը տակաւին շատ հեռու կերիւ . եւ կըստատի որ դաւաճական երեսփոխաններ ընտրուին . եւ անկէջ ետքը օրինաւոր եւ սահմանադրական կերպով Կաթողիկոսի ընտրութիւնը ըլլալ : Բայց չեմք գիտեր թէ Սահմանադրութեան վերաբնութիւնը լըմնալէն առաջ դաւաճական երեսփոխան պիտի ընտրուի մի , եւ քանի հոգի պիտի ընտրուի : Արդհետեւ Հայաստան քաղաքներուն համարներէն շատ պակաս պիտի ըլլան երեսփոխանք թէ որ բնակչաց բազմութեանը համեմատութեամբ երեսփոխան ուղուի , այդ համեմատութիւնը վերաբնութեան քործէն ետքը պիտի որոշուի . եւ այս քործն կերելի որ կարծուածին չարի շատ չը լըմնար : Ենկէջ ետքը համեմատութիւնը գտնուիլն ու որոշուիլը , դաւաններուն հրահանգերով , ան տեղերը դաւաճական ժողովներ գումարուիլը , եւ շատ տեղ որ չկան ինտրոյ հաստատուիլը , պատգամաւոր ընտրուիլը , եւ ուրիշ բաներ ալ թէ որ կան բաւական ժամանակի կարօտ են :

Եւ մինչեւ Սեպտեմբեր 15 , որ Ս. Երմանին Կաթողիկոսի ընտրութեան վերջին դաւաճական համար սահմանուած օրն է , չորս ամիս ու կէս մը նացած է : Կը վախճամք , չըլլայ թէ այս դաւաճողութեամբ Կաթողիկոսն առանց Տաճկաստանի Հայոց ընտրուի . եւ մեր այս անգամի կորուսած իրաւունքնին ուրիշ անգամ ձեռք բերելու դժուարութիւն քաշեմք : Մէկ անգամը ուրիշ անգամի օրինակ կրնայ ըլլալ :

ՏԻՐԵՆԵԿԵՐՏԻՆ ԿԵՐԵԿ ՍԵ

Քաղաքիս Սրբազան Եպիսկոպոսին համար Թուշիին 51 թուոյն մէջ հրատարակուած ամրատանութեանը դէմ մեզի եկած գրութիւն մը հրատարակեցինք Լըբալին 106 թուոյն մէջ . այս մեր գրածին դէմ նամակ մը առած ըլլալով անկիայ ալ ներկայիս կը հրատարակեմք ինչպէս որ անաչառութիւնը կը պահանջէ . որպէս զի երկու կողմէն ըսուածը զիւրաւ հասկըցուի : Չէիք ուզեր , եւ հիմայ ալ չենք ուզեր որ հասարակութիւնը բարձրաստիճան եկեղեցականաց գործերուն դատաւոր նստի . ըսկ տեղեկութեան մը համար է գրելիքնին . որովհետեւ առաջին նամակը հրատարակած գտնուեցանք :

« Երեւակ հանդիսիդ 106 թուով Թուշիին օրագրի 51 թուէն առնելով մէկ նամակ մը հրատարակելով Եստուծոյ ճշմարտութիւնը յայտնած էիք որ այսօր 15 տարի է անգութ առաջնորդնու ընտրելու ծածկած կը մնար որ է խղճալի Խնճայ (Ս) . Կարապետ . անտանելի տանջանքներ կրելէն ետքը վերջապէս բանտին մէջ դառն մահուամբ մեռնիլը հակառ Եպիսկոպոսի երեսէն ըլլալը : Եւ կը յորդորէր զմեր հիպոսակերտու ազատամիտ ժողովուրդը եւ Կաթողիկոս խորհուրդը . բայց բոլորովին սխալացիր է նամակագիրը , որով հրամանքդ ալ . ինչու որ նիւայ քի իւր միապետական իշխանութեամբը հոս բռնացած կը մնայ . եւ Թուշիին վերակաթողիկոս իւր չորս թիկնապահները ողջ են , եւ Պատրիարքարանը խղճալեաց իրաւունքը արգարապէս դատելու ետեւէն չի լինիր , որ ազատամիտ ժողովուրդը պիտի վկայէ եւ կամ որ խղճալին իւր ցաւը պիտի բողոքէ :

Սեր Հանդիսով եւ կամ թուանիկ օրացրի միջոցաւ հրատարակուած թուոն ստորի եւ ճշմարիտ է եւ տասնապատիկ ալ աւելի գիտցիր. ահա մէք իւր ընտանիքն շատ րոգողագիր գրեցինք՝ եւ տեղւոյս զատաւիտ ժողովրդեան հանրագիրները ժամանակին եկաւ ի Պատրիարքարանդ, հիմա կուզէ ոչինչ եւ սուտ հանրագրով մը քնքը զինքը արդարացնել, որ ամենեւին անիրաւութիւն եւ անօրէնութիւն է. թէ որ քննութիւն ըլլայ. ձեր հանդիսով յորդորած էիք, որ քննութիւն ըլլայ այս բաժնի վրայով, եւ նոքէն ճշմարիտը գրուի ի Պատրիարքարանդ, բայց ինքը ամենեւին քննութիւն եւ դատաստան չընելով՝ սուտ խօսքերով իրօնն հանրային մը գրեց, ոմանց խաթրով, ոմանց վախով եւ զոմանա խաբելով մօհրացոյց եւ կուգայ այս փոսթայիւ ի Պատրիարքարանդ, եւ ոմանք ալ ճախալ տունցին որ նիշայք քննութիւն եւ դատաստան չըլլայ՝ մէք այս բաժնի վկայութիւն չեմք տար, եւ այլն եւ այլն:

Ինչ որ այս գրոյս պատասխան եկաւնէ կարելի է մեր թուլցած սիրտը զօրանալով՝ եւ ազատամիտ ժողովրդեան Պատրիարքարանի գործ տեսնելուն հաւատալով՝ ճշմարիտ հանրային մը կուգայ Պատրիարքարանդ եւ ճշմարտութիւնը բոլորովին կը յայտնուի: Ուրիմ կը խնդրեմք ձեր ճշմարտախօս հանդիսին մէջ մէկ տեղի մը շնորհելով հրատարակէք ի լուր հասարակութեան, որ եկած սուտ հանրագրին չը հաւատան, թէ որ հարկաւորի մէք կամ մեր երեսփոխան վեքիլը զրկել Պոլիս ի Պատրիարքարանդ եւ արգարութիւնը յայտնել:

1866 Ապրիլ 8

Ի Տեղաւանկերս

Եղբայր սպանեւոյն
Չիլիկի ՍարգիսՍողակից սպանեւոյն
ԼուսիկԳրուած սպանեւոյն
(Թուամայ)*Անկրճագ սպանեւոյն
Գալստիս Խաչատուր

Ինչպէս կը տեսնուի՝ ամբաստանութիւնը ծանր է, եւ անոր համար ալ գծուար կը հաւատացուէր, թէ որ Սրբազան Ապիսկոպոսին կողմէն հանրագիր չենել տալու աճապարել չեղար, երբ մայրաքաղաքիս Պատրիարքարանը այդ դատին ձեռնամուխ եղած չէ, եւ այն տեղւոց ասանկ գիր մը ուզողը կայ: Սակայն այս ալ կրնայ իր պատճառներն ունենալ. եւ մերձ գատաստան եւ օրինաւոր քննու-

* Այս ստորագրութիւնն իրաւոր գրուած ալ է նէ՝ կնքն է Սարգիսի օրի թուամայ:

թիւն ըլլալէն առաջ ո՛չ մէկ եւ ո՛չ մէկալ կողման իրաւունք տալու ըստ բաւականին՝ զօրաւոր փաստ մը չունիմք: Պատեւու օրինաւոր իշխանութիւնը մեր չէ. ամբաստանաւն Ապիսկոպոս ըլլալուն համար դատողներն ալ Ապիսկոպոս ըլլալու են. եւ մէք անոնց տալու վճիռն ինչ որ ըլլայ ընդունելու մը: Ինչեղեցական օրէնքն ալ այս է՝ երկիւղած խղճմտանաց թելադրութիւնն ալ:

ԸՆԿԼԻՔԱՆՆԵՐՈՒՆ

ԵԿԵՂ ԵՅԻՈՅ ՀԵՏ ՄԻՌԻԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Բաւական ժամանակ է՝ Ընկիւքաններուն համար կրօնական մասին առնուած լուրերը շատ յաջող չեն: Ընկիւքան մը՝ որ մկրտութեան սկզբնական մեղաց դեպ ըլլալը կուրանայր՝ Թագուհիին առանձին խորհրդականներուն ժողովքին հրամանան Ապիսկոպոս կը ըլլայ: Ընկիւքան Ապիսկոպոս մը՝ սուրբ գրոց Ըստուծոյ ներշնչութեամբը գրուած ըլլալը կուրանայ. եւ անոր դէմ եղած դատախազութիւն մը մտիկ չըլլուիր, եւ այլն:

Ըստիսի դէպքերն Ընկիւքան եկեղեցին կը աւարացնեն եւ բարեկիրք եւ իմաստուն մարդիկ, ինչպէս են՝ Կիւմէն, Սաննինկ, եւ ուրիշ շատեր (Օքսֆորտի համալսարանէն՝ Ընկիւքան եկեղեցին կը ձգեն Հռովմական կըլլան):

Ընդունի ի վեր Ընկիւքայի տէրութեան երկիրներուն մէջ միայն Ընկիւքան կար. անոնք ալ այսպէսով քիշնալու վրայ ըլլալին՝ նոյն եկեղեցւոյն համար ալէկ բան մը չէր. ուստի սկսան իրենց կրօնական կարծիքները պահելով արեւելեան եկեղեցեաց հետ միանալու ելլել. որուն անփոքայ Տեւտնութիւնն է՝ անոնց մէջ մանկիւղ իրրեւ խմոր կամաց կամաց անոնք Ընկիւքան ընել:

Բաւական ժամանակ է որ Էջմնաց հետ միանալու խնդիր մը հանեցին. եւ Սոստանդնուպոլսի Էջմնաց Պատրիարքին հետ չը կրնալով համախոհ ըլլալ՝ Սոստանդնուք հետ միաբանիլ ուղեցին. ասոր յաջողութիւն կամ չի յաջողութիւն վրայ տակաւին լուր մը չունինք:

Ըստ օրերս Լուսաւորչական Հայոց հետ միութեան խնդիր մը կայ. եւ ասոր համար Ընկիւքան Վրացիս Վահանային մեր Սրբազան Պատրիարքին եւ Սուրբ Ըրազդոյն խրկած նամակները նոյն լուրերէն առնելով հոս կօրինակեմք:

Սեծապատիւ Խմբագիր Սասիա յոսգրոյ .

Իարեհաճեցէք հետեւեալ պատմութեան Ձեր պատուական լրագրին մէջ անկիւն մը շնորհել յօգուս եւ 'ի տեղեկութիւն ընթերցողաց :

Իրեւելեան եկեղեցիներուն համար Ընդհանր ձեռնարկ (Իսթեքն Չընջ էսսօրէշըն) անուանեալ ընկերութիւնը՝ որ Ընդհանր եկեղեցւոյն բազմութիւ անդամներէն կը բաղկանայ, Հայոց Եկեղեցւոյ Կաթողիկոսի մը մերձակայ ընտրութեանը նկատմամբ 1866 փետրուար 12 'ի Լոսան ըրած մէկ նիստին մէջ կատարած որոշմանց մէկ որինմէջ Հայոց Պատրիարքարանի կրօնական ժողովոյն ներկայացուելու համար ինձ յանձնած ըլլալով, շնորհել Հայազգի բարեկամի մը պատիւ ունեցայ, յանուն յանձնաժողովոյ վերոյիշեալ ընկերութեան ներկայացնել Հայոց Սրբազան Պատրիարքին անցեալ հինգշաբթի օր ապրիլ 19 ըստ նոր առմարի :

Նորին Սրբաշնութիւնը՝ մեծաւ պատուաւորութեամբ ընդունեց զիս եւ խոստացաւ որ ընկերութեան գիրը կրօնական ժողովոյն հաղորդէ որուն նախագահն է ինք. նաեւս յանձնառու եղաւ որ կրօնական ժողովոյն պատշաճ դատած պատասխանն ալ ինձ դնէ, որպէս զի ես ալ վերոյիշեալ ընկերութեան հաղորդեմ զայն :

Յեղիսկոպոսաց, յերիցանց, 'ի Սարգիսաղապ եւ այլոց եղբարց յանդամաց Ընդհանր ընկերութեան՝ որ յաղաքս աճման սիրոյ եւ միաբանութեան 'իմէջ Իրեւելեան եւ Ընդհանր եկեղեցեաց, Հայոց Եկեղեցւոյ Սուրբ ժողովոյն 'ի կոստանդնուպոլիս, ողջոյն :

Գերապատիւ եւ Սիրելի Եղբարք մեր 'ի տէր, Էթրեւ լուր եհաս առ մեզ թէ Ըգգ Հայոց հանդերձեալ է ընտրել զմի ոմէ Կաթողիկոս Սրբոյ Լիմիտնայ 'ի տեղի վիճաբաւ Կաթողիկոսի Ստամբուլ Ըռաքնոյ որ սակաւ ինչ յառաջ հանգեաւ 'ի տէր մեր Յիսուս Քրիստոս, հաճոյ թուեցաւ մեզ աստանօր ժողովելոցս գրել առ ձեզ եւ ձեզք եւս ծանուցանել համօրէն Հայ ժողովորդեան թէ որպէս մասնակից լինելոց էմք հանգերձեալ ճկանց ձերոց որ վասն ընտրութեան ուրաքն արժանաւոր յաջորդի յիշեալ աթոռոյն Ձերք Եկեղեցւոյ, մանաւանդ 'ի ժամանակիս յայսմիկ՝ յորում գործաւնութիւնք սակս միաբանութեան Լուսաւորչական Եկեղեցւոյ ընդ այլոց Իրեւելեան Ռեզաթաւ Եկեղեցեաց սկսեալ են վերանորոգել :

Ուստի աղաչեմ զձեզ յարգանք, ո'վ Գերապատիւ Հարք եւ Վարդապետք, զեկուցանել մեզ

զժամանակ եւ զօր յառաջիկայ ընտրութեան արժանաւոր յաջորդի միայ Սրբոյ Լուսաւորչին, զի աթոթիւք եւ հայցուածովք մերովք խնդրեսցուք 'ի Հօրէն Լուսոյ որ առեւեք եւ պարգեւիչ է ամենայն կատարեալ արոց եւ շնորհաց, ուղղիչ եւ առաջնորդել զմիտս Սրբոց Հարցք եւ այլոց՝ որոց յանձն արարեալ իցէ ընտրութիւն նորոյ Կաթողիկոսի, 'ի խորհել, ընտրել եւ հաստատել ուղղութեամբ եւ ճշմարտութեամբ : Վստիջ եւ մեք սրբութիւ եւ թախանձանօք աղաչեմք զՀայր մեր երկնաւոր՝ շնորհել Կաթողիկոսի նորոյ՝ զբազմառաջնորդս իւր եւ զպարգեւս՝ առնելով զնա արժանաւոր յաջորդ նախորդին իւրոյ յաթոռ Սրբոյ Լուսաւորչի : Եւ ես խնդրեմք, Եղբարք մեր Սիրելիք, զի հասցէ նա 'ի հաստատութիւն հոգեւոր յաջորդութեան, լիցի օգնութիւն ազգին Հայոց, ծգնական եւ ձեռնառու յառաջադիմութեան միաբանութեան ամենայն Քրիստոնէական եկեղեցեաց :

Լուսահետեւ, եղբարք, ողջ լերուք, եւ մի ինչ հոգայք, այլ ամենայն աղօթիւք եւ խնդրուածովք. գոհութեամբ խնդրուածք ձեր յայտնի լիցին առ Լուսուած, եւ խաղաղութիւնն Լստածոյ՝ որ 'ի վեր է քան զամենայն միտս 'ի Քրիստոս Յիսուս. ամէն :

Ընկապած եմ որ ձեր ընթերցողները կը փափաքին Իրեւելեան Եկեղեցեաց բարեկամներէ կազմած յիշեալ ընկերութեան ինչ ըլլալը եւ անոր նպատակները գիտնալ, ուստի 1864 ապրիլ 13 'ի Լոնտոն գումարուած ընդհանր ժողովոյ մը մէջ ընդունուած կէտերէ հոս կը նշանակենք, զոր կորդալով լաւ եւս պիտի հասկնան :

Ա. Ծանուցանել Ընդհանր հասարակութեան Իրեւելեան Քրիստոնէից վիճակն ու դրութիւնը, եւ Ընդհանր մէջ հասարակաց կարծեաց աղղեցութեան միջոցաւ նոցա վիճակը սակաւ առ սակաւ բաւարարել :

Բ. Ընդհանրական եկեղեցւոյ փարդապետութիւններն ու սկզբունքը մեր Իրեւելեան Քրիստոնեայ եղբարք ծանուցանել :

Գ. Թէ Օրթօքս եկեղեցւոյն հետ միաբանութիւն եւ թէ Իրեւելեան նախնի միւս Ռեզաթաւ եկեղեցեաց հետ բարեկամական հաղորդակցութիւն հաստատելու համար Լստածոյ նախախնամութեան մեզի ընծայուելիք պատեհութիւններն օգուտ քաղել :

Դ. Օրթօքս եկեղեցւոյ Երթեպիսկոպոսաց իրենց ոչխարաց հոգեւոր երանկութեան եւ բարեկրթութեան յառաջադիմութեանը համար ունեցած ջանքերուն ըստ կարողութեան օգնել :

